

morcem, kranjcem in Štajercem sosednih dežel) sedaj ta-le:

Kakor je gori rečeno bilo, je prikazala se iznova kuga v Požegi v Slavonii, — kuga je še v okraji gradiskanskega polka, — v brodskem polku in banskem je je malo, — v prvih 4 polkih graničarskih in v varaždinski granici zelo pojéma, — v okrajih otočanskega ogulinskega, sluinskega in št. Jurijevega polka je do dobrega potihnila.

Natoroznanske stvari.

Kaj se nam na zvezdatem nebu kaže?

Nebesa su knjiga od veka,
Gdie svojim prstom Višnji piše,
Neka vidi, tko ga nieka
Cijim duhom stvor saj diše.
J. Mažuranić.

Strah in groza nas spreha — pravi slaven nara-znanec — ako premišljujemo velikanske nektore gore zemlje naše, kakor so na pr.: planine v Evropi, Andi v južni Ameriki ali pa neizmerni vrhovi Himalaja v Azii; vendar pa so te goré po primeru k naši zemlji tako neznatne, da ne kazé njene okroglosti, ker se na neizmerni njeni površini, ki meri okoli devet milijonov štirjaških milj, skoraj ravno tako izgubé, kakor bi se drobni kamnički izgubili na veliki krogli.

Iz tega vidimo, da zemlja mora strašno velika krogla biti, in vendar je milijonkrat manja od solnca.

Ako se v jasni noči ozremo proti nebu, zapazimo tû že s prostimi očmi brez števila zvezd, o katerih nam učeni zvezdoznanci pripovedujejo, da jih je mnogo iz-med njih še veliko večih in veliko bolj oddaljenih od naše zemlje, kokor solnce samo. Kolikošen mora pač biti prostor, kjer toliko milijonov tako velikanskih ne-besnih teles svoje poti téka, ki jim jih je odkazal Stvar-nik nebes in zemlje! Kolikošen je oni prostor, tega se vé, da nihče ne more natanko določiti; vendar si pa moremo saj nekoliko njegovo neizmernost misliti, ako le nekoliko premišljujemo silne daljave nekterih zvezd od naše zemlje. Velikanske te daljine lahko ne-koliko že po tem posnamemo, ako vemo, da zvezdo-znanci pri silno oddaljenih zvezdah njihovih daljav ne naznanujejo z miljami, kajti številke bi jako velike bile, ter kaj nerodne za izgovarjanje, temveč treba jim je mere večé od milje, in za to mero izbrali so si svet-lobino leto (Lichtjahr). Znano nam je, da svetloba v eni minuti preide poltretji milijon milj; po takem po-trebujejo solnčni žarki, da do nas dospé, 8 minut. Razun tega našega solnca je na nebu še veliko drugih še bolj oddaljenih solnc; od teh tedaj pride njihova luč še kasneje do nas. Najbližje tako solnce je tako daleč še od našega, da njegovi žarki potrebujejo do naše zemlje 9 let in 3 mesce; od drugega še bolj oddaljenega jim je treba 21 let in 4 mesce; od solnca, ki mu pravimo „severna (polarna) zvezda“, potrebujejo še celó 43 let. Severna zvezda je tedaj 43 in sicer svetlobinih let daleč od nas; kolika pa je ta daljina, si lahko mislimo, ako vemo, da svetloba v enem letu preide 1 bilijon in 300.000 milijonov milj: to je tedaj tista velikanska mera, ki se imenuje „svetlobino leto.“

Zvezdoznanci so z jako umetnimi pripravami izme-rili svetlobo, njeno moč in barvo, ter tedaj tudi na to gledajo, ako hočejo izvediti, kako daleč je kaka zvezda. Da se pa pri tem ne gleda, ali je 1 milijon več ali manj, se samo po sebi razume, ker te daljine se tako natanko ne dajo izšteviliti.

Najdaljnije zvezde, ktere se nam, kakor svetle meglice prikazujejo, kadar jih skozi najboljše kukálo gledamo, so najmanj kacic 80 milijonov svetlobinih let

daleč od nas. Ako bi hoteli to z miljami naznaniti, mo-rali bi 1 bilijon in tristo tisoč milijonov množiti z osem-desetimi milijoni; koliko bi to bilo število! Mi vidimo tedaj svetle te meglice za 80 milijonov let nazaj. Ka-koršne jih vidimo sedaj, take so bile pred 80 milijoni leti; kakošne pa so danes, to bodo vidili naši vnuki, ki bodo živeli čez 80 milijonov let za nami. Ako bi pa te zvezde danes izginile iz sveta, to bi ljudje na zemlji zapazili še le čez 80 milijonov let, ker toliko let je treba, da njihova svetloba do nas pride.

Ker je mnogo zvezd tako daleč od nas, je pač očitno, kolik tedaj mora biti prostor med nami in med njimi. Pa ozrimo se na manji prostor, na „rimsko cesto“ (Milchstrasse); tû kažejo se še le čudeži stvar-jenja zvezdogledcu, tû veljajo posebno pesnikove besede:

Zvezda zvezdi je sosed,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda,
Vsaka božjo čast gorí.

U. Jarnik.

Marsikaj so že zvezdoznanci novega v „rimski cesti“ najdlji s svojimi jako umetnimi pripravami, vendar mnogo je še, kar nam ni še popolnoma jasno; kar pa vemo, je že zadosti, da nas sili občudovati neskončno vsegamogočnost nebeškega Očeta. — Znano je, da je v „rimski cesti“ mnogo kolobarjev sestavljenih z mnogo milijoni solnc; dva kolobarja se precej dobro dasta razločiti. V teh je blizo 18 milijonov solnc s svojimi za nas nevidljivimi planeti in kometi; razun tega pa sta v „rimski cesti“ še kaka dva milijona posameznih osolnčij (osolnčje so vse tiste zvezde, ki se sučejo okoli enega solnca); sedanjimi pripravami moremo jih viditi kakih 20 milijonov solnc. Učeni so izštevili premernik „rimske ceste“, ter so najdlji, da njena šir-java meri več ko 8000 svetlobinih let, to se pravi, ako je solnce naše malo da ne v sredini rimske ceste, je treba 4000 let svetlobi daljnih solnc naše „rimske ceste“, predno do nas pride, da zapazimo zvezdo, od ktere nam svetloba dohaja.

„Rimska cesta“ je pa zopet le ena izmed mnogo drugih vej, ki prepletajo neizmerni nebesni oblak. Tacih rimskih cest so našli do sedaj 4023; nektore so kaj čudne podobe. V nekterih so se dale z najbo-ljimi kukali posamezne zvezde ugledati, druge se pa nam kažejo samo kakor bel svit, kakor plavajoči svetli oblaki, ki so od našega osolnčja morebiti po sto tisoč milijonov svetlobnih let oddaljeni. Zvezdoznanci me-nijo, da so te svetle meglice razvijajoči se svetovi, ki so še na raznih stopnjah svojega razvitka; nekaj jih je še sama svetla megla, imenujejo se tedaj „megleni sve-tovi“, v drugih so se že razvile poti repatih zvezd, zopet v drugih se pa že dajo razvite osolnčja razlo-čiti. Po takem je zvezdoznancu pred očmi cela povest-nica stvarjenja svetá, od njenega začetka do današ-njega dne, ker naše osolnčje je bilo v začetku pred ko ne tudi kak meglen svet. Najbližja nam zvezdna megla je od nas osemsto tisuč let oddaljena.

Razun vseh teh zvezdnih vėj poznamo do sedaj še 6000 sozvezd (Doppelsterne), ki so zopet iz več solnc sostavljene, katerih se vsako okoli družega suče. Pri 14 tacih sozvezdah so zvezdoznanci že izštevili čas, kolikor ga jim je treba, da obtekajo svoje solnca, in sicer potrebujejo 30 do 300 let. Po takem pretekó svoje poti najbližnje sozvezde ena z drugo v 1500 letih, drugih 2000 sozvezd pa v 20.000 letih.

Iz teka teh sozvezd in po starih zapisih o legi zvezd so zvezdoznanci najdlji, da se naše osolnčje suče okoli točke, ki je blizo gostosevcev in skoraj ravno tako, kakor se zemlja z luno suče okoli solnca. — Naše osolnčje je svojo lego proti zodiaku že precej spre-me-nilo, ker severni zodiak se v 12.000, južni pa v 21.307 letih za 30 stopinj dalje pomakne. Ravno tako premi-

njajo tudi druge zvezde svoje mesta. Tako bo severna zvezda čez sto let popolnoma odstopila svoje mesto drugi zvezdi. Točka, okoli ktere se suče naše solnce s svojimi planeti, se zove „središnje solnce“ (Centralsonne); da pa ta točka ni kako telo, ampak samo mesto v „rimski cesti“, se tako vé. To mesto je od solnca 537 svetlobnih let daleč, solnce pa, ki v vsaki minuti preide polosmo miljo, obteče to točko v 18 in pol milijonov letih, po takem predrvi vsako leto 250 milijonov milj.

Neizmerno morje solnc se nam tedaj kaže na zvezdatem nebu; ti svetovi napolnujejo nam srce s strahom in čudenjem ter najbolj učenega zvezdarja vrtoglavica obide, kadar hoče, da le količkaj natanko pregleduje in premerja nebesni svet. Kako majhna je naša zemlja v tem morji svetov, kako neznatni narodi, ki živé na nji, kako pa je sopet veličasten duh človeški, kateri more vse to prešiniti!

Peščenikar.

Tičja tožba.

Sramuj se, zvér brezpernata dvonoga,
Lovit' pa davit' nas nedolžne tiče!
Kaj žal'ga ti storimo sirotice,
Da tak zatiraš nas, povej za Boga!

Gosenc ti pokončamo na — voznice,
Ki sadju, kuhi, huda so nadloga;
Brez nas lovíc bi vrtov, polj in loga
Zelenje ti požrle vse do klice!

In ti še nas zatiraš — u plačilo!
Zatiraš v lastno škodo si obilo!
Sramuj se zvér brezdušna, zvér brezumna!

Zakaj bi šola ¹⁾, cerkev ²⁾ ne svarila,
Zakaj oblast ³⁾ nas lova ne ubranila?
Imele mé bi mir, — ti polne gumna!

Tičkomil.

Slovenske starine.

Zakaj se trg Kozje veli „Drachenburg“?

Spisal Davorin Terstenjak.

Trg Kozje na dolnjem Štajarskem je dve uri od Reichenburga, kakošne tri ure od rogačke Kisle vode, v tesni pa romantični dolini.

Ko sem po ti okolici popraševal, kaj mi vedó povedati o početku slovenskega imena „Kozje“ in nemškega „Drachenburg“, sem slišal sledeče tri povesti:

Eden mi je rekel, da na bližnji gori imenovani: Veternik (Sturmberg), na kateri copernice rade na-

¹⁾ Kdo li ima toliko priložnosti, pa tudi dolžnosti, dajati primerne nauke in svarila zoper mučenje in zatiranje tičev, kakor ravno učilnica in odgojilnica nepremiselne mladine, ker ima ravno med njo vsaki dan pred sabo najhuje zalezovavce in zatiravce tičev?

²⁾ Tudi za cerkev ni neprimerno, temuč vse pristojno in še sveta dolžnost, tudi v naukih za odrasle ljudi dokazati pregrešnost mučenja božjih stvarí, posebno pa nedolžnih in koristnih tičev, ktere zatirati ni le grda nehvaležnost, temuč tudi ravno tako škodljiva kakor brezumna sirovost.

³⁾ Prepovedi zoper tičji lov dajó se le papirju, ne pa tičarjem, dokler ne skrbé tudi djansko za ubran tega lova. Ubrani se pa prav lahko že samo z ubranjenjem razprodaje tičev: kajti sam za-se jih le malo kdo loví, in ta jih ne zatre veliko. Ob prepovedanem času zasačenemu lovcu, prodajavcu in kupovavcu pa le tiče poberite, ter pošljite mrtve v bolnišnico za bolnike, žive pa izpusite in vtaknite namesti njih lovca, prodajavca, kupovavca v zapor, kogarkoli izmed njih zasačite pri lovu ali kupčiji. Brez kupovavca gotovo ne bo prodajavca, brez prodajavca pa tudi lovca ne. Ubran prodaje je najloži in najzdatnejši pomoček zoper tičji lov.

Pis.

pravljajo hudo iho in vetrovje, je nekdaž pastirček pasel kozé; huda burja pa ga je s kozami vred pahnila v dolino, kjer sedaj trg stoji, ker je hudo klel in z bičem pokal, ko je začelo grmeti, namesti da bi bil molil.

Drugi so mi pravili, da nek kozjansk grof je na Veterniku ubil draka (pozoja, zmaja), kateri mu je kozé požiral, zato je grad dobil ime „Drachenburg.“

Od tretjega sem slišal, da še sedaj je v Veterniku skrit drak, kateri ima kozjo glavo.*)

Vse te povesti imam jaz za ostanke staroslovenskih mitov.

Muže, povodni, bórni oblaci, tema, zimsko meglovje so v starih mitih bili simbolizovani po pozojih, ktere so bogovi luči in svetlobe premagali; tako grški Apollon Pythona ¹⁾ indiški Indra pozoja Ahis, Kršna zmaja Putâna = gršk. Python, ²⁾ in kačo Kalya; slovanski Krak pozoja Vavel; česki Trut = vedskemu; Trita: „lutu san“ Radogost pozoja: Círnitra = Černitra, nigritudinem faciens, paludinem faciens, primeri slov. čern, Sumpfbach, s suffixom tra = sansk. tra, lat. tro, trum, slov. tra. ³⁾

Pa v kakošno zavezo pride koza s pozojem?

Koza s svojo kocasto dlako simbolizovala je dežapolno kocasto meglo, zato ima grški Zeus škit: ἀγυς, ktera beseda v grščini pomenja „Ziegenfell“ in pa „Sturmwind.“

Učeni Hanuš ⁴⁾ piše, da je na Českem prestara navada, kadar grmí, koze dojeti, ker koza bila je bogu groma Perunu posvečena. (O simbolu koze beri Schwenk „Sinnbilder“ str. 544 itd.)

Koza je tudi bila simbol vulkanskih izlomkov, zato jo Srbin rad imenuje: „lomigora“, die Bergzerbrecherin.

V grškem mitu je Typhoëus, personifikacija vulkanskih izlomkov, oče Chimaire — pošasti, ktera je od spredaj bila lev, v sredi koza, odzadaj pa pozoj, in ktero je ubil lučni junak Bellerophox, ktero ime je učeni Pott ⁵⁾ izvrstno primerjal vedskemu: Vertrahan.

Pozojški orjaš Vertra pa se tudi veli Vala; prvo ime se ujema s slovanskim: Velet, Volot — poznavanje za orjaša, drugo s slovanskim: Vol, Vel, Vil reduplikovano: Vavel,**) Vovel, Vuvel, imena orjašev v slovenskih povestih.

Vartra, Vertra pomenja po učenem Rothu: ⁶⁾ „der Einhüller, Einwinder, Einwikler“ iz korenike: var, val, einhüllen, winden, slov. val, vel; tudi prvotno var, ver še imamo, kakor sem dokazal v svojem članku: „o Vili“ razglašenem v „Glasniku.“

Vartrahan, Valhan pomenja: der Vartra

*) Kaže se še potok dereč, po katerem je nekdaž drak, pozoj priplaval v Kozje. O naravnih prikaznih, ktere se sedaj že redko zgajajo v okolici kozjanski Nemcem imenovanih „wilde Jagd“, pričakujemo popis od prijateljske roke. Pis.

¹⁾ Primeri Schwenk „Myth. 7, 85. 293., Schwarz „de antiquissima Apollonis natura“ str. 30, Lauer „griech. Myth.“ str. 260. 263. Curtius in Gerhard v „Archaeolog. Zeitung“ 1855, str. 19.

²⁾ Obširniše beri v izvrstnem članku: „Die Arier der Urzeit von Moriz Cariere v „Illustriert. Familienbuch“ 1861. Neue Folge I. B. V. Heft.

³⁾ Ta suffix nahajaš v sansk. djautra, slov. jutro, lat. aratro, česk. oradlo, slov. oralo, izvirno: oratro — oratlo, slov. vitra, die Windenspleusse iz korenike vi. (Glej Pott „Etym. Forsch.“ II. 555. 556.)

⁴⁾ Hanuš „Bajesl.“ koled. str. 75.

⁵⁾ Pott v „Kuhnovi Zeitschrift“ IV, 416 — 441 primeri tudi: Preller „Griech. Myth.“ II. 54.

**) Zato se mogila pri Krakovem, na kateri je ubil Krak draka, veli: Vavel.

⁶⁾ Roth „Die Sage von Feridun“ v „Zeitsch. für die deutsch-morgenl. Gesellschaft“, kjer vedskega Vartrahana primerja z iranskim Verethraghna-tom. Pis.